

Att reformera de sociala skyddsneten behöver alls inte vara så dyrt

Dagens Nyheter den 2 april 2019

Varför avskaffar vi inte bara välfärdsstaten och ersätter den med en medborgarlön som betalas ut lika för alla, utan en massa byråkrati? Varianter på den frågan har jag fått många gånger sedan jag för länge sedan började doktorera om välfärdsstaten. Anmärkningsvärt många bifogar egna skisser och beräkningar. Frågan engagerar.

Ett enkelt svar från nationalekonomer är att en medborgarlön riskerar att bli en dyr historia även om resten av välfärdsstaten avskaffas. Människor kan nämligen förväntas ändra beteende när medborgarlönen är införd, så att färre arbetar och fler vill leva bara på medborgarlönen.

Ett mer krasst svar är att även om medborgarlönen skulle vara ekonomiskt möjlig är det osannolikt att välfärdsstaten låter sig avskaffas för att ersättas av ett kontantbidrag vars administrerande kan ske med en bråkdel av personalstyrkan. Politisk förändring fungerar inte så. Anställda vill ha kvar sina jobb, chefer vill ha kvar sina anställda, politiker vill visa att de förstår olika gruppers unika situation.

Själv har jag flera gånger påtalat att ett bidrag på låg nivå som fungerar som ett slags existensminimum, tänkt som en reform av nuvarande skyddsnet och inte som ett Alexanderhugg i välfärdsstaten, skulle kunna vara både ekonomiskt och politiskt genomförbart.

Intresset har varit begränsat. Tankar kring medborgarlön frodades länge nästan uteslutande på vänsterkanten i politiken, och där vill man att medborgarlönen ska vara rejäl så att människor kan bo på landet och ägna sig åt kulturutövning. Nu karikerar jag en smula, men inte så mycket som man skulle kunna tro.

På högerkanten har medborgarlön länge mötts med skepsis gränsande till hån. Till viss del beror det just på att de förslag som florerat i debatten har inneburit orealistiskt höga nivåer, och därmed varit ekonomiskt orealistiska.

Det finns dock också en instinktiv motvilja i breda borgerliga kretsar mot att människor som lever på bidrag ska få ökad frihet. Ska man leva på andras arbete är det viktigt att man går upp tidigt på morgonen, tycks principen vara. Nu karikerar jag nästan inte alls.

Det finns emellertid flera tecken på att diskussionen har ändrat karaktär de senaste åren. Förslagets förespråkare talar numera ofta om basinkomst snarare än medborgarlön. Eftersom det inte rör sig om en lön, och inte måste vara kopplat till medborgarskapet, är bara denna lilla förändring en välkommen förbättring.

Dessutom tycks nyfikenheten utanför vänstersektorna ha ökat. Flera borgerliga ungdomsförbund har det senaste året bett mig komma och tala om just basinkomst. Marknadsekonomiska Timbro gav förra året ut en antologi i frågan, där även liberala skribenter ställde sig positiva till tanken.

I Finland har ett experiment med basinkomst inom arbetslöshetsersättningen väckt stort svenskt intresse.

Svenska Studieförbundet näringsliv och samhälle (SNS) fann försöket så intressant att man i vintras ordnade ett seminarium redan innan det fanns några resultat från försöket att diskutera.

I februari kom de första preliminära resultaten från försöket i Finland. Två tusen slumpmässigt utvalda arbetslösa fick en månatlig skattefri basinkomst på 560 euro oberoende av övriga inkomster och utan krav på exempelvis aktivt arbetssökande. Trots detta visar de första utvärderingarna av försöket inte på några negativa effekter på sysselsättningen jämfört med en kontrollgrupp. Däremot syntes flera positiva effekter på basinkomsttagarnas hälsa, välbefinnande och framtidstro.

Låter det orimligt? Faktum är att dessa resultat ligger i linje med andra studier kring effekterna av att ge människor kravlösa pengar.

Utvecklingsbistånd till fattiga länder, exempelvis, kommer ofta med allehanda krav och välmenande pekpinningar från givarländernas experter.

När organisationen Givedirectly testade att elektroniskt överföra pengar direkt till alla invånarens bankkonto i en kenyansk by (jo, även fattiga kenyaner på landsbygden har bankkonto i mobilen nuförtiden) var det således en radikalt annorlunda typ av bistånd. När projektet utvärderades i ansedda *Quarterly Journal of Economics* var det svårt att hitta några negativa effekter. Pengarna gick till mat och investeringar, välbefinnandet ökade men konsumtionen av alkohol och tobak gjorde det inte.

I boken *Utopia for realists* från 2017 ger den holländske historikern Rutger Bregman fler exempel.

Han menar att det numera finns tillräckligt mycket forskning för att avfärda en av de vanligaste invändningarna mot basinkomst: Oron att kravlösa bidrag ska främja passivitet, osunda vanor och konsumtion av onyttigheter som alkohol och tobak tycks vara överdriven.

Det betyder inte att det är fritt fram att avskaffa välfärdsstaten och införa en medborgarlön. Men det ger värdefull kunskap om hur välfärdsstatens skyddsnät kan reformeras så att det ger mer hjälp till dem som ska hjälpas utan att det blir dyrare för skattebetalarna.

Andreas Bergh